

TRIBINA III

Nardi ČANIĆ

O *Hrvatskim novinama*, Kanada

Hrvatske novine su jedne od mnogih iseljeničkih novina koje su prestale izlaziti. To su bile na šesnaest stranica, dvomjesečne, etničke hrvatske novine i član The Ethnic Press Council of Canada.

U izdanju *Canadian Advertising Rates & Data* u rubrici etničkih publikacija spominju se listovi koji se izdaju za potrebe etničkih zajednica u kanadskom multikulturalnom društvu. To su: Arabija (2), Armenija (1), Bjelorusija (1), Karipski otoci (2), Kina (7), Hrvati, Makedonci, Srbi i Slovenci navedeni su pod istim brojem. Hrvati imaju navedena 2 lista u Britanskoj Kolumbiji: *Croatian Voice* i *Glasnik Hrvatske seljačke stranke*, koji je u međuvremenu prestao izlaziti. Makedonci imaju 1, a Srbi dva lista koji godinama uredno izlaze. Česi i Slovaci dijele rubriku s dva lista. Slijede Nizozemci (4), Pakistanci (4), Eskimi (1), Estonci (2), Filipinci (2), Finska (2), Njemačka (6), Grci (8), Hindusi (1), Mađarska (5), Island (1), Italija (21), Japan (1), Židovi (5), Koreja (3), Latvija (1), Litva (2), Malaja (2), 5 multikulturalnih publikacija, Indijanci (1), Poljska (3), Portugal (3), Pandžab (5), Skandinavija (1), Škotska (1), Španjolska (3), Švedska (1), Tamil (1), Ukrajina (12), Urdu (5).

Vidljivo je da je brojno hrvatsko iseljeničtvo u Ontariju bez ikakvih komunikacijskih mogućnosti na hrvatskom jeziku, bez mogućnosti izmjenjivanja mišljenja i događanja i međusobno nepovezano. Hrvatske novine tiskale su samo 14 brojeva, a broj 15, priređen za tisak, nije mogao izaći zbog nedostatka novca. Novine su načelno bile koncipirane kao zajedničke novine hrvatskoga iseljeničtva u Kanadi, a trebale su se, prema prijašnjim proračunima, financirati prodajom, pretplatom i reklamama. Reklame su trebali objavljivati poduzetnici koji uviđaju prednosti etničkog tržišta. Pretplatnici, i to najmanje 500, osigurali bi novinama razne povlastice, a novine su ušle u *Index* pod samostalnim hrvatskim imenom.

Pisci su bili dobri, članci zanimljivi, intervjui izvrsni, komentari odlični, a vijesti iz domovine stizale su zahvaljujući velikom krugu prijatelja i nekim pametnim ljudima u tadašnjem Ministarstvu informiranja. Izvještaji su bili poštteni, pristup izvanstranački, pohvale česte, ljudi su se javljali sve više. Novine je radilo dvoje ljudi. Šesnaest stranica svaka dva tjedna bilo je spremno za tiskaru u ponoć kako bi novine izašle ujutro. Prostor nismo mogli platiti, računalo nam je kupio jedan vrijedan čovjek i pisac, ljudi su se pretplatili, darovali nam novac, ali svejedno nismo mogli podmiriti troškove bez organizirane i stalne financijske pomoći. Predlagali smo stoga da se novine pomognu iz Hrvatskoga nacionalnoga fonda koji je nastao davanjima hrvatske zajednice za Hrvatsku. Ne samo *Hrvatske novine* nego i druge korisne hrvatske promidžbene ili kulturološke manifestacije u Kanadi mogle su se i trebale su se, sa vrlo malo namjenskoga novca iz Fonda, pokrenuti ili spasiti.

Gore navedeni narodi koji imaju novine, neki od njih i vrlo mali, pomažu svoj tisak u zajednici tako da kupuju i oglašavaju, čitaju i debatiraju. Novinama se povezuju, udružuju i učvršćuju. Koriste se multikulturalnim mogućnostima nacionalno-političkoga komunalnog jačanja, kako bi sebi izborili solidno i prepoznatljivo mjesto u kanadskom društvu. *Hrvatske novine* zamišljene su po istom tom načelu u najtežim trenucima srpske agresije na Hrvatsku. Međutim, razni politički diletanti koji su tada isplivali na sve strane i slavohlepnici koji su se kopricali na sve moguće načine s vječno istim i površnim idejama, nametali su se ljudima kao "izvršitelji" volje naroda, pa su tako kreirali sukobe u kojima su mnogi otpadali zbog nespremnosti na takve borbe. Ne demokratski nego dogmatski, ne da diskutiraju nego da dekretiraju, kroz iskrivljene slike koje su nametali i kanadskom javnom mnijenju, takvi su obrađivali hrvatsku državu kroz priglupе stereotipne formule, jer nisu shvaćali bit ničega. Neki neokroati imali su i svoju plitku korist u vidu, pa se nisu kolebali između zlobe i djela među svojim vlastitim narodom.

U svim prilikama izdavanje novina je tegobna, nesigurna i nezahvalna stvar. Međutim, potreba za mišljenjem i spoznavanjem i golema potreba za listom kojim se povezuje domovina s iseljenom Hrvatskom tjerala nas je naprijed, pa smo mi izdržali bezbrojne neugodnosti kako bi Hrvati mogli pisati i čitati o sebi. Pisali smo o priredbama u zajednici, razgovarali sa svim ljudima koji su dolazili iz domovine, izvještavali o svim hrvatskim skupinama i njihovim humanitarnim djelovanjima, pisali o hrvatskoj povijesti, baštini, gospodarstvu i kulturi. Čvrsto sam uvjerena da su etničke novine upravo ono što situacija traži u iseljeničkoj zajednici. To nije pusta konvencija nego istina po kojoj se itekako teško živjelo. To nam je bila i dužnost kojoj su osjećaji davali oblik. *Hrvatske novine* morale su biti same po sebi razumljive ljudima koji su se teško borili za prepoznatljivost i status Hrvatske u Kanadi. Kako su se Hrvati u početku u svijetu doimali kao jedna velika homogena masa, mi smo (naivno) mislili da ćemo uspjati sačuvati *Hrvatske novine* u opticaju - između toliko nas.

Kanadski Srbi godinama izdaju *Srbobran*, a u tijeku agresije na Hrvatsku tiskali su i specijalna izdanja (i na engleskom jeziku) u kojima su se predstavljali javnosti kao jako kulturni i civilizirani narod. A naš je list prestao izlaziti zbog nedostatka interesa i potpore zajednice, pa smo time pokazali kanadskoj sredini, koja je *Hrvatske novine* itekako dobro prihvatila ("konačno i vi Hrvati imate svoje glasilo"), da se Hrvati nerado integriraju u kanadsko multikulturalno društvo, kroz koje na dostupan način mogu punopravno čuvati i promovirati svoju zemlju i njezinu kulturu, jezik i hrvatske običaje.

Kanada je golema zemlja s mnogo raznovrsnih novinskih izdanja. Ja mogu govoriti samo o tisku u Ontariju, gdje sam provela 25 godina života. U Ontariju izlaze tri glavna lista. To su *The Toronto Star*, *The Globe & Mail* i *The Sun*. Sve su novine u privatnom vlasništvu i svake od njih odražavaju politiku jedne od tri stranke. *Globe* je konzervativan list, *Star* liberalan, a *Sun* novodemokratski. U tom kontekstu sve troje novine služe osnovnoj ideji: politički stranke i cilj im je dolazak stranke na vlast. Kad je na Hrvatsku izvršena srpska agresija, na vlasti su bili konzervativci. Tako su konzervativne i liberalne novine zastupale ideje kanadske vlade u to vrijeme. Znači da nikakvi pritisci nisu mijenjali politiku novina (pa ni medija) prema Hrvatskoj. Silna pisma koja smo pisali (imam oko 300 svojih pisama, od

kojih su objavljena dva) nailazila su na odbojne urednike, uvjerene komentatore i drske reakcije, a valja napomenuti da su na odgovornim mjestima u novinama i u medijima u cijeloj Sjevernoj Americi na visokim položajima Srbi.

To je druga bolna, kritična politička tema, jer naša hrvatska politika, pa ni svepriznati hrvatski lobisti na tom najosjetljivijem i najvažnijem političkom području nisu bili politički zreli da prepoznaju važnost i suptilnost političkoga marketinga kao priznate i praktične znanosti.

Već u prosincu 1991. napisala sam u *Hrvatskim novinama* članak o posrednoj, prikrivenoj (sublimalnoj) propagandi u kanadskom tisku, koji naravno nije shvaćen previše ozbiljno među zahuktalim iseljeničkim megapolitičarima i sveznadarima. Pisala sam o primjeru Associated Press agencije koja opskrbljuje kanadski tisak izvještajima iz Hrvatske, i koja upotrebljuje taj zakonom zabranjen marketinški trik. Izvještaje iz Hrvatske u to je vrijeme za Associated Press pisao stanoviti Dušan Stojanović, a snimatelj je bio Srđan Ilić. Kada izvještaji nisu dolazili od tih reportera, kupovali su ih od jugoslavenskoga Tanjuga, s kojim su imali uredan ugovor. Prikrivena propaganda u izvještajima Associated Press agencije sastojala se od jedne repetitivne rečenice izvan cjelovita sadržaja izvještaja, koja se paragrafira i prilagodi članku. Taj se paragraf pažljivo smjesti na najmanje zamjetno mjesto u tekstu, ali bez ikakva dodira sa sadržajem. Jedan od redovitih primjera je i ovaj: 24. listopada 1991. *The Toronto Star* je objavio članak *Historic Dubrovnik Hit by 1000 Yugoslav Shells*. Članak opisuje uništavanje Dubrovnika, a onda se u sredini teksta javlja mali ulomak koji glasi "Croatia declared independence along with Slovenia on June 25, but Croatia's ethnic Serb minority wants no part of an independent Croatia." To naravno nema nikakve veze s bombardiranjem Dubrovnika. Ali ta se ista rečenica javlja kao popratni refren u svakom članku koji dolazi od Associated Press agencije, kao i britanskog Reutersa. Prije spomenuti reporteri i drugi rade za agencije. Novine po Kanadi i svijetu kupuju gotovu građu od njih i s povjerenjem je tiskaju. Zbirka sačuvanih novina pokazuje tvrdoglavo ponavljanje, stručno postavljanje i upornost izvjestitelja, koji tu istu rečenicu nameću ionako zbunjenom kanadskom čitatelju novina. Tako je agencija Associated Press iskorištena za tuđu političku propagandu. Uporaba sublimalne propagande nije dopuštena u Kanadi. Sublimalna propaganda je uporaba neuočljivo umetnute poruke čitatelju (ili potrošaču), koja se javlja dnevno u istom obliku u dužem razdoblju. Takvom strategijom čitatelja ili kupca vizualno se i mentalno navikava na ideju koja se želi prenijeti, jer kako se događaji mijenjaju, a poruka je uvijek ista, tako se samo ona i pamti. U ovom slučaju je namjera prikazati rat u Hrvatskoj kao otpor etničke manjine protiv budućnosti koja ih tobože očekuje u samostalnoj Hrvatskoj. Kanadskim Hrvatima takva vrsta propagande nanijela je težak poraz, jer su bespomoćno prosvjedovali protiv čvrstih uvjerenja u javnosti, dok se istovremeno očigledno i dokumentirano Hrvatska rušila, otimao joj se komad po komad kako bi se stvorila velika Srbija.

Da se vratim na etničke novine. Etničke novine u multikulturalnim društvima kao što je kanadsko uglavnom su crkvene ili stranačke, kao što su to hrvatske novine u Britanskoj Kolumbiji, a nacionalnomultipolitičke novine namijenjene su širokoj zajednici i uvažavaju različita mišljenja u okviru nacionalne pripadnosti. Zato naši ljudi, nenaviknuti na takav

pristup, nisu predugo vremena shvatili kakav je to list i kome se zapravo novine priklanjaju. "Optuživalo" nas se da smo HDZ-list zbog brojnih državnih čelnika koji su dolazili u Kanadu, a s kojima smo mi radili intervjue. Za nas su to bili ljudi koji su stvarali hrvatsku državu, i jedini koji su znali odgovore na pitanja zanimljiva našim čitateljima. Osobno smo pratili i komentirali sve stranačke skupove, te pokušali ostvariti civiliziranu suradnju sa stranačkim čelnicima. Kada su Kanadu posjećivali čelnici drugih stranaka, mi smo ih svaki puta molili za razgovor, ali smo redovito bili odbijeni. Tako smo, primjerice, govor Vlade Gotovca djelomično reproducirali sa snimke. Skupove na kojima se vodila protuđržavna i protuhrvatska politika kroz primitivno huškanje i deranje tako smo i prikazivali, jer smo tako i mislili.

Da bi se novine počele izdavati, prvo mora postojati dobra volja i višestruko znanje. Onda se jednostavno registrira ime kod Ministarstva za potrošačke poslove, plati se minimalna uplata i počne se raditi. Mi smo, primjerice, s pomoću već postojeće reklamno-propagandne agencije mojega muža registrirali novine kao jedan od proizvoda tvrtke. Drugih zakonskih normi nema. Da bi se novine slale pretplatnicima po povlaštenoj cijeni, postoji poštanska prijava. To je jedan oblik cenzure, koji Kanada vrlo pristojno i korektno provodi. Da bi se dobio poštanski broj, prevode se cijele novine na engleski jezik od riječi do riječi i šalju se u Ottawa (glavni grad). Postoji knjiga riječi koje se u tisku ne smiju uporabiti. Ne smije se vrijeđati druge ljude i nacionalnosti, niti se nekome izrugivati zbog običaja ili vjere. Isto se tako ne smije prejudicirati krivnja u događanjima, a svaka tvrdnja mora se oslanjati na konkretne podatke i dokaze. U tom su kontekstu *Hrvatske novine* mudro izbjegavale česte sudske tužbe kanadskosrpske zajednice, ali nisu izbjegle nekoliko otkazivanja telefona i drugih sitnih neprilika. Tiskanje novina obavlja se u tiskari s najpovoljnijom cijenom. Hrvatske novine su se tiskale u istoj tiskari kao i brojne druge etničke novine, vrlo jeftino. Tiskali smo 3000 komada, a prodalo se oko 1000. Oko 200 komada bila je pretplata. Za prodaju na javnim mjestima dali smo izraditi lijepe prodajne kutije u poduzeću "Modern Age Plastics", u kojima su novine slobodno stajale a trebalo je za njih ubaciti 1\$. Znali smo naći u kutiji 10\$, a zapravo je bilo "prodano" 50 komada novina, što nas je odvratilo od takve "prodaje". Potpisali smo ugovor s distributerom za cijelu Kanadu. Novine su tako dolazile na svako prodajno mjesto gdje se prodaje tisak iz domovine. Tako smo s *Hrvatskim novinama* stigli do dalekoga sjevera.

S vremenom se emigracija stranački posvađala, zajednica se otuđila, a onda i razbila na zavičajne, pa čak i gradsko-mjesne fragmente. Danas, nakon povratka u Hrvatsku, razmišljam drukčije. Novokulturni emigrantski kompleks, koji je logično izrastao iz života u novoj, bogatoj i velikoj zemlji Kanadi, izazvao je u svezi s jakim domoljubnim emocijama za vrijeme rata suprotne osobine u ljudima. U nama Hrvatima postoje svakovrsni strani elementi, i to ne samo u prošlim desetljećima, nego i stoljećima. Ta običajna narodnost, koja je još živa u svim našim krajevima, u drugih je već davno iščeznula pred prodorom tehnologije, multimedija, komunikacije i visoke mehanizacije. A ona je uistinu golem rezervoar naše hrvatske osebnosti. U njoj je skriven naš narodni, osjetljivi mali čovjek, koji je stoljećima rastao na mukama, te ima sve pozitivne i negativne strane našega podneblja. Promatrajući iseljene Hrvate i sebe kroz tu prizmu i jednoga i drugoga svijeta, sve više dolazim do uvjerenja da ne

moramo oponašati nikoga, ali da moramo naučiti mnogo više o svojem mjestu i pravima vlastitoga izraza. U povijesti iseljeništva svuda i svagda vodi put iz bezimenoga kolektiva - u "savršeni" osobni izraz. Kad nije slab i jalov, onda predstavlja ono tlo i onu zemlju iz koje smo došli, iz koje primamo glavne i najvrednije poticaje na djelovanje. Osebnim crtama toga kolektivnog naslijeđa i djelovanja, mjesto je na čelu svakoga prikaza naše stvarnosti. U gotovo svim povjesnicama, općeprihvaćeno načelo je povijest opće sudbine naroda. Ta sudbina, po općeprihvaćenoj tezi, ne predstavlja jednoga muškarca, ženu ili dijete kao složeno i jedinstveno stvorenje. Ti su opći ali raznovrsni, iseljeni hrvatski ljudi stručnjaci u prisilnoj integraciji u tuđe društvo, a svojevrzni su političko-socijalni početnici, prepušteni etnografiji - suprotno stvarnim činjenicama današnjice u kojoj žive.

Gotovo je svaki hrvatski iseljeni čovjek od početka do kraja prisiljen unositi u svoj život elemente neosobne (strane) kulture. Na taj se način stvara prividnost, kao da taj čovjek ne postoji, jer se javlja u društvu od početka bez ikakve moći svojega izvornoga hrvatskoga izražaja. Njegovo se značenje kao osobe u novom društvu mijenja, a pogotovo spoznaje o vrijednosti onoga što donosi u svojem izvornom biću. To nisu dvije zasebne stvari. To je jedan te isti čovjek, uvjetovan zemljom, vremenom i narodom u kojem traje njegov život. Samo su prividno podijeljeni i raznovrsni, prema svojem društvenom nastojanju. Dok je jedna vrsta iseljenika podvrgnuta osobnom osjećaju, dakle to je hrvatski narod koji sluša svoj unutarnji glas, druga je vrsta Hrvata koji su ispunjeni osjećajem zajednice u tradicionalnom nizu općih narodnih osjećaja. Osobno je hrvatstvo odraz ekonomskoga stanja i intelektualnog života, nekakav zatajni narodni duh, kako se ne bi prepoznala organska veza s identičnom sudbinom sveopćega hrvatskoga bića. Druga je vrsta stvorena na općoj osnovici, na kojoj oduvijek počiva znanost, religija, običaji i umjetnost - to jest jedno povezano i cjelovito hrvatstvo i velika pomoć za sve dane izgnanstva iz izvornoga krila vlastita naroda. Zato je Hrvat iseljenik ovih dana i mudrac i svećenik i pjesnik. Zato, jer na toj općeljudskoj osnovici pati za svaki kamen, premda ga nije poznao, za svakom kućom kao da je njegova, plače za svakoga čovjeka koji je postao beskućnik kao i on, za svakom ulicom, jer je neće nikada naći. Prerazličite skupine Hrvata, zabačene, zaostale i raštrkane sve do kraja svijeta, nemaju granica osim onih u državi Hrvatskoj. Narodna im je individualnost samo jedna - hrvatska. Vezani su samo uz jednu nacionalnu stvarnost, onu u domovini. I sva ta iseljena, prognana, Hrvatska po svojim je tradicionalnim osjećajima istovjetna. Osebnosti su tek varijante, jer dolaze iz različitih obrazovnih i ekonomskih premisa. Te osebnosti kao varijante također nemaju granica, nego bez granica i razlika konzerviraju istu takvu vlastitost - svoju pripadnost hrvatskome narodu. Iseljenici ljubomorno čuvaju, pa i bez temeljita znanja o njima, najstarije oblike kulture, predajući ih dalje kroz naraštaje, asimilirajući ih prema sebi i za sebe, i tako tvore snagu hrvatskoga naroda. To je vidljivo sada i u cjelini i na pojedincima koji predstavljaju hrvatski narod u tuđini. Zastupaju - bez obzira na razlike, mišljenja, rasprave, djelovanja, psihologije i filozofije, obrazovne profile, materijalna stanja, društvene položaje - jedan narod jedine zemlje koju si imaju pred očima - Hrvatsku.

Ivan BUTKOVIĆ

Pozdravljam nazočne dame i gospodu. Ovo što ću iznijeti nije nikakav studiozan pregled tiska u Australiji jer bi za to trebalo zaista dugo vremena, a mislim da nas je nekoliko ovdje i ako bismo odužili cijelu ovu stvar na nekoliko sati, to bi prevršilo mjeru strpljivosti slušateljstva. Manje-više, dat ću kratak pregled, a spominjući samo glavne novine, kakvih je u Australiji bilo zaista mnogo. Gospođa Domini me je predstavila kao intelektualca. Prema nekim mjerilima ne smatram se intelektualcem, ali jesam bio dugogodišnji politički i društveni radnik u Australiji, s priličnim iskustvom, govoreći općenito, u australskom hrvatskom tisku. On se može shvatiti samo ako se shvati cjelokupna struktura hrvatskih organizacija u Australiji i hrvatskih djelatnosti u Australiji. Pa kad smo već pri intelektualcima, slobodan sam spomenuti da je hrvatska zajednica u Australiji imala daleko najmanje intelektualaca u usporedbi s Amerikom, Argentinom, posebice Buenos Airesom, u usporedbi s Europom, mogli bismo skoro reći da u hrvatskim zajednicama tako rekuć nije bilo intelektualaca, a oni koji su bili, zbog svojih osobnih probitaka nisu sudjelovali u radu hrvatskih zajednica. Međutim, Hrvati u Australiji zaista su bili tvrdi orah i slobodan sam reći da su u naporima hrvatske državnosti i hrvatske djelatnosti zapravo stvarali mala čuda, pa, eto, nekada u šali mi smo znali reći da je to upravo stoga što imamo vrlo malo intelektualaca. Ne želim da me se krivo shvati, ja osobno mislim da srčiku jednoga naroda zaista čine intelektualci, ali pravi intelektualci, koji svoju zadaću vide u radu za svoj narod. Intelektualci koji su se spremni žrtvovati, intelektualci koji su spremni uložiti sebe i svoje vrijeme za svoj narod. Toliko za uvod.

Kao što je nekima nazočnima poznato, nakon prethodnog predavanja na temu o kojoj govorimo danas, a u kojoj su sudjelovali gospodin Vinko Nikolić, predsjednik Hrvatske matice iseljenika i gospođa Ivona Dončević, dugogodišnja djelatnica u *Kroatische Bericht*, pripomenuo sam da se ne može govoriti u potpunosti o iseljeničkom tisku, a da se zaobiđe Australija. Rekao sam kako to govorim stoga što su Hrvati u Australiji u posljednjih petnaest godina, a i prije toga, prednjačili u izdavanju novina, a i časopisa i povremenih publikacija. Za primjer navodim da je od 1982. pa do 1990. Australija izdavala tri tjednika što je jedini slučaj u cijeloj hrvatskoj dijaspori. Tri tjednika pomalo različitih političkih stajališta. Tri tjednika koji su se borili u političkim pogledima, koji su se borili za kvalitetu, koji su se borili za čitalačku publiku itd, koji su se međusobno kritizirali, koji su se katkada i napadali, ali bitno je to da smo u Australiji punih osam godina imali tri tjedna lista, što za jednu zajednicu zaista nije mala stvar. Kad kažem za jednu zajednicu, onda govorim o zajednici udaljenoj od Hrvatske, ako se ne varam, 24.000 kilometara.

Osim toga, Hrvati u Australiji su u dva navrata pokušali s osnivanjem tiskare. Još polovicom šezdesetih godina Hrvatsko društvo "Jure Francetić" iz Wallongonga nedaleko Sidneya kupilo je nekoliko strojeva i u podrumu obiteljske kuće jednoga člana osnovalo skromnu tiskaru. U toj tiskari tiskana je razna promidžbena građa, kao npr. letci, predlošci, priznanice i sl. A kad su se ti momci usavršili, u Tiskari "Zagreb" otisnuto je i deset brojeva *Mjesečnika hrvatske mladeži Uzdanica*. Godine 1971. organizacija, tj. članstvo Hrvatske

mladeži u jednom dijelu Sidneya kupilo je kuću s većim zemljištem i prikladnom garažom, nabavili su osnovne strojeve i registrirali tiskarsko poduzeće prihvativši, tj. nastavivši pod imenom *The Printing Company* Zagreb. S obzirom da su 1972. godine u Australiji nastali silni politički pritisci na hrvatske zajednice i hrvatska društva, članovi ili ako hoćemo vlasnici, prodali su to ne baš tako skromno imanje, s dobiti su pokrenuli prvi tjedni list u Australiji pod imenom *Telegram*. Dakle, prvi hrvatski tjednik u Australiji za neke je imao čudno internacionalno ime. Vlasnik lista bila je Hrvatska mladež, urednik je bio Ante Sarić, a ja sam bio zamjenik. Rekoh da smo prvom hrvatskom tjedniku dali čudno ime, zapravo uopćeno jedno internacionalno ime. Zašto? Mi smo već tada imali viziju da štošta valja mijenjati u hrvatskoj emigrantskoj politici. Klonili smo se već tada parolaštva, ispraznog hrvatovanja, ako hoćete i ustašovanja. Mi smo to zvali nastašovanje, a što su "nastaše" znat će stariji među nama, tj. naraštaj iz doba NDH. Nekad se govorilo da su za propast NDH krive "nastaše". Usput rečeno, čini mi se da i sada imamo sve više "nastaša". Mi mlađi smo se s tom postavkom "nastaše" itekako slagali, samo smo još nadodali da su u emigraciji još opasnije jugoslavenske ustaše. Kad kažem jugoslavenske ustaše, mislim na one osobe koje su dolazile među nas i ekstremno hrvatovale. Dakako, s razlozima koje ne treba objašnjavati i koje su zacijelo mnogima jasne. Želim napomenuti da je u djelatnosti prvog hrvatskog tjednika sudjelovao i gosp. Ante Babić, koji je tada obavljao tajničku dužnost u Hrvatskoj mladeži, osnovanoj 1971. godine. Ta naša organizacija, koja je u početku imala velike planove, iznajmila je vrlo lijepu prostoriju u središtu grada, pa je jedan poveći prostor prepustila uredništvu *Telegrama*. Taj list nije izdržao s razlogom što je tada u Australiji zaista bilo teško stanje za Hrvate. Nije izdržao financijski. Nije izdržao zato što smo počeli nametati stanovite političke novine, koje je dio konzervativne hrvatske emigracije u Australiji vrlo teško prihvaćao. Pa što se tiče vizije, mi smo je imali, a što se tiče poslovnoga djelovanja novina, to nismo imali u ono vrijeme, a isto tako situacija u Australiji je tada bila zaista teška. Inače mislim da je društveno-kulturnu, promidžbenu, tiskovnu i političku djelatnost teško staviti u neke krute odrednice i mjerila. Vidite, nigdje na svijetu, a prošao sam nešto svijeta i upoznao mentalitet većeg broja naroda, nigdje nisam zapazio da se toliko ljudi kiti titulama i nekom intelektualnošću, kao ovdje u nas u Hrvatskoj. Ili, ako hoćete u Zagrebu. Ne znam, možda je to neki kompleks, neki ostatak u doba austro-ugarskog snobizma. Reče mi nedavno jedan prijatelj, koji je nakon rata robijao niz godina, da su se jednako ponašali i oni iz državne uprave NDH, čak i na robiji. Veli mi kako je to dodijalo jednom hrvatskom čarkaru, rekli bismo danas jednom vojniku, pa je jednom takvom odbrusio: "Ma daj, molim te, prestani s tim vašim intelektualizmom, sve vas je 'sredio' onaj bravar." Ovo malo usput, da nam ne bude dosadno. Što zapravo želim reći je to da su u Australiju došli zapravo Hrvati s nižom školskom spremom. Mnogi su jedva znali čitati i pisati, a najviše se hrvatskog emigrantskog tiska, sa svih strana svijeta, prodavalo i čitalo baš u Australiji. Mislim da se u Australiji osnovala i prva hrvatska knjižara već krajem četrdesetih godina u Sidneju, pod imenom Hrvatska knjižara. I u Melbourneu se osnovala hrvatska knjižara 1988. godine pod imenom Hrvatska knjižara "Antun Gustav Matoš". Vodio ju je gospodin Mile Maglica. Mnogim starijim Zagrepčanima poznat kao bivši nadareni šakač, prvak Hrvatske itd. No, vratimo se hrvatskim novinama u Australiji, zapravo u ovom kratkom vremenu koje mi je na raspolaganju teško je sve spomenuti, pa ću spomenuti samo one važnije,

a kolega Ante govorit će o novinstvu HSS-a, koje je također prednjačilo u Australiji, HSS-u kao takvome davalo jednu novu političku dimenziju. Prve važne hrvatske novine u Australiji su *Spremnost*, koje su počele izlaziti negdje 1958. Kad govorim o hrvatskim novinama, napominjem da govorim o izrazito hrvatskim novinama poslije drugoga svjetskog rata, odnosno nakon dolaska novih emigranata u Australiju, koji su počeli pristizati pedesetih godina. Novine su vlasništvo Organizacije hrvatskog oslobodilačkog pokreta i manje-više su tumačile konzervativnu proustašku politiku. Ipak, valja reći da je početkom četrdesetih godina uredništvo preuzeo dinamični mladi intelektualac i borac *Geza Pasti* i mladi čovjek iz ratnog naraštaja, novinar i pjesnik *Husnija Hrustanović*. Međutim, oni su ubrzo došli u sukob s konzervativnim političkim pogledima ostalih i napustili su novine. U prve početke novinstva i izdavaštva u Australiji svakako valja spomenuti i uvrstiti *Hrvatski dom*, koji je pokrenuo u Sidneyu fra Roko Romac. On je poslije zbog svoje zaposlenosti list prepustio vlč. Josipu Kasiću, preselio ga u Melbourne, a poslije je taj list preuzeo gosp. Mile Maglica i vodio ga pod imenom *Hrvatski dom*. U Australiji novodošli mladi ljudi već šezdesetih godina ne prihvaćaju političke postavke koje im nudi već tada okoštali HOP. I stoga 1964. stvaraju novu organizaciju pod imenom *Hrvatska mladež*, pa svega nekoliko mjeseci nakon osnivanja 1964. pokreću svoj mjesečni časopis *Uzdanica*. Jedinu jaču potporu dobivaju od iskusnog pera prof. Marijana Mikca, koji se iz Argentine preselio u Australiju i od prof. Ilije Jurića iz Argentine. U uredništvu su sve mladi neiskusni momci, uključivši i mene, ali pokušavamo, rekao bih i uspijevamo, hrvatskoj društvenoj i političkoj sceni dati novu dimenziju, dimenziju poleta, nesebičnosti, dimenziju širih političkih vidokruga. Po prvi puta u toj novini čestitamo pravoslavicima Božić i donosimo ono o čemu je nedavno govorio prof. Vinko Nikolić, da je budućnost Hrvatske u pomirenju ustaških i partizanskih sinova. Usuđujemo se također pisati i protiv ekstremnoga antikomunizma i kritizirati silnu antikomunističku politiku, koja se tada vodila u emigraciji. Osvrćemo se kritički na politiku Zapada, osobito Sjedinjenih Američkih Država. Svega nekoliko godina nakon toga pokrenuli smo list *Trnokop*. Humoristički list. Ideja je opet došla od prof. Jurića iz Argentine, koji nam je rekao da jedino mladi naraštaj u Australiji ima snage još i smijati se. On nam daje koncept lista i mi ga prihvaćamo. Izdajemo nekoliko godina povremeno humoristički list *Trnokop* u kojem, dakako, posebice obrađujemo teme iz tadašnje Jugoslavije, ali nalazimo snage kritizirati na jedan parodičan način i nasmijati se i samima sebi. Nekima se to nije svidjelo, međutim, velik dio čitalačke publike i velik dio Hrvata u Australiji to je prihvatio. Kada je prestao izlaziti tjednik *Telegram*, nije nestalo novinstvo u Australiji, jer odmah nedugo potom u Melbourneu je jedna skupina entuzijasta pokrenula tjednik *Osvit*. Ni taj pokušaj nije izdržao financijski. List je prestao izlaziti 1973. O potrebi za novim tjednikom često se razgovaralo na svim ozbiljnijim skupovima u Australiji, a 1977. skupina Hrvata u Melbourneu pokreće opći hrvatski tjednik i daje mu ime na spomen zabranjenoga popularnoga tjednika u Hrvatskoj *Hrvatski tjednik*. Vlasnik novine je Zadruga Kosinj, a list doživljava svoj uspon krajem osamdesetih godina pod uredništvom Tomislava Bošnjaka. Do tada je list bio prihvaćen kao općehrvatske novine. Dodirivao se raznih političkih tema i bio prihvaćen općenito, rekao bih od 80% Hrvata u Australiji. Međutim, osmadesetih godina uredništvo preuzima Dinko Dedić, a iz općenitog hrvatskog lista uz pomoć nadglasavanja u Zadruzi Kosinj pretvara novine u vlasništvo i u politiku tada

osnovnog Hrvatskog državnog pokreta. Taj tjednik, a zbog provokativnih i kontraverznih članaka, ubrzo gubi svoju popularnost i svoju širinu, pa se početkom 1982, posebice u Melbourneu sve češće govori o potrebi novoga općehrvatskog tjednika. I tako se u rujnu 1982. pokreće tjednik pod imenom *Hrvatski vjesnik*. Vlasnik Hrvatskog vjesnika je Zadruga "Hrvatsko zajedništvo", koje je specifičnost u tome što joj članovi mogu postati sva hrvatska društva uz članarinu od 10 dolara i jednu dionicu od 1500 dolara. Tako članice Zadruga, tj. vlasnici *Hrvatskog vjesnika*, postaju različita hrvatska, naglašujem, različita društva, u spektru od školskih, političkih, kulturnih do crkvenih. Osobno sam bio suosnivač *Hrvatskog vjesnika*, te glavni i odgovorni urednik od osnivanja do dolaska u Hrvatsku u srpnju prošle godine. Sada sam u domovini savjetnik ili domovinski urednik, dakako honorarno, bez naplate, kao što ćete čuti vjerojatno od gosp. Babića. Samo velikom žrtvom, bez novčanih naknada, uspjeli smo, premda se mnogima čini da je tako jednostavno i lako pokretati i izdavati hrvatske novine u Australiji. Sa stanovitim ponosom mogu reći da je *Hrvatski vjesnik* bio prvi hrvatski list u iseljeništvu koji je domovinskom pokretu davao bezrezervnu podršku već tamo u prvim počecima 1989. Možda je stoga *Hrvatski vjesnik* jedini list u iseljeništvu koji je preživio inflaciju domovinskog tiska i danas izlazi u nakladi od oko 6000 primjeraka s mogućnosti da broj poveća. Istini za volju, u iseljeništvu, osim *Hrvatskog vjesnika* preživjela je i *Spremnost*, ali vrlo male naklade i uz dotacije HOP-ovih klubova i organizacija u Australiji. Želim reći da je *Hrvatski vjesnik* list koji se od početka samofinancira. Da ne bih završio sa svojim novinama, napominjem da su hrvatske župe u Australiji u usporedbi s drugim hrvatskim župama u svijetu također prednjačile u nakladništvu i tisku. Tako župa u Melbourneu izdaje povremenik *Glas blaženog Nikole Tavelića*, u Canberri *Južni križ*, a u Geellongu *Čovjek duša tijela*. Završit ću pomalo čudno, ili bar čudno za one koji su vjerovali zlokobnoj velikosrpskoj propagandi kako je u iseljeništvu sve ekstremno, ustaško, desničarsko, a poslije su rabili izričaj međunarodno prihvatljiv - terorističko. A vidite, u Australiji je 1986. počeo izlaziti mjesečnik *Hrvatski socijalist*. Glavna odrednica u tom listu bila je ukazivanje da ruski narod, pa ni Sovjetski Savez, nikada nisu bili protiv hrvatskoga naroda, i njegovih težnji za stvaranje slobodne hrvatske države. Taj list se slobodno prodavao pred našim crkvama i na mjestima gdje su se Hrvati okupljali diljem Australije. Eto, toliko o "desničarstvu" i "ljevičarstvu" Hrvata u Australiji. Želim reći da je Hrvate Australije jedino čvrsto povezivala samo ideja državnosti i slobode Hrvatske. Stoga smo bili "tvrdi orah" i nije nas se moglo razbiti po klanovima, o kojima ćemo možda zboriti jednom drugom prigodom.

Ante BABIĆ

Među nama su i neki emigranti, naši prijatelji iseljenici, koji su se također vratili u domovinu iz Australije i koji su jednako kompetentni, ako ne u nekim područjima i kompetentniji od nas da govore na ovu temu. Tu je prije svega gosp. Vladimir Lušić, koji je sada urednik Međunarodnog programa na Hrvatskom radiju, tu je naravno i Marijan Gubić, koji radi u Ministarstvu vanjskih poslova, a koji je bio suradnik *Klokana*, mjesečnika mladih Hrvata na engleskom jeziku u Australiji. Također tu je i Vice Skračić koji radi na *News Letter*, u Odjelu za informiranje, radi od jutra do sutra, i prenosi svoja iskustva iz Australije, vezano za to područje. Naravno, tu je i vaša kolegica iz Hrvatske matice iseljenika, gospođa Tuga Tarle, koja je provela kratko vrijeme, ali vrlo aktivno, u Hrvatskoj zajednici u Melbourneu i čini mi se da je ona bila prvi dopisnik domovinskoga tiska 1989. iz Australije, a pripadala je Hrvatskoj državotvornoj zajednici i surađivala je za *Danas* tako da mu je poslala nekoliko članaka iz Melbournea.

Ja sam 1968. napustio domovinu, 1969. bio sam u logoru Treiskrichen kod Beča, odakle sam otišao u Australiju, gdje sam ostao do 1990. Tada sam se vratio u predizbornu kampanju, ostao ovdje četiri tjedna, ponovno se vratio u Australiju i u listopadu 1990. vratio se, nadam se, zauvijek u domovinu. Tu mi je došla i obitelj. Bila mi je čast raditi u Hrvatskoj matici iseljenika, jedno vrijeme, zatim u Uredu predsjednika i sada u Ministarstvu vanjskih poslova. Između ostaloga moja je zadaća reći i nekoliko riječi o glasilima Hrvatske seljačke stranke koja su izlazila u Australiji. Tu moram stati na trenutak i reći da se o životu i djelatnosti australskih Hrvata u domovini još uvijek vrlo malo zna. Jako malo, čak bih rekao i premalo te pozivam povjesničare, novinare, pozivam sve one koji se bave informiranjem, novinarstvom, da posvete malo više pozornosti toj temi. Jedna novinarka koja je nedavno bila u Australiji, pratila je gosp. Mesića, a kada se vratila natrag, rekla mi je, gospodine Babić, pa ja sam zapanjena. Ja nisam znala niti bila svjesna što mi Hrvati u svijetu imamo i mislim da je to tema o kojoj bismo trebali posebno raspravljati.

Ja sam bio pokretač i urednik dvaju glasila. Od 1977. do 1985. izlazila je *Hrvatska istina*, a od 1985. do 1989. *Hrvatska sloboda*. Oba glasila bila su slična sadržaja, zašto dva imena? Došlo je do nesporazuma unutar stranke, tako da smo morali pokrenuti novo glasilo. Inače, vrijedno je istaknuti ono što je već kolega Butković rekao, da je u hrvatskoj zajednici u Australiji postojala demokracija, postojao pluralizam, ne samo u političkom smislu nego i u novinarstvu. Tako sam ja surađivao gotovo u svim novinama hrvatske zajednice u Australiji, bez velikih problema. Sadržaj tih novina uglavnom je bio taj da je predstavljao duševnu hranu, održavanje nade i komuniciranje s domovinom. Promocija zajedništva i zagovaranje udruživanja hrvatskih snaga u Australiji i diljem svijeta i, naravno, promocija Hrvatske seljačke stranke kao državotvorne stranke. Treba reći da je do pred nekih desetak godina u emigraciji vladalo mišljenje da je Hrvatska seljačka stranka za Jugoslaviju, da je za nekakvu konfederaciju ili monarhiju. I kao što reče kolega Butković, naša glasila u Australiji vrlo su uvjerljivo razuvjerila sve one koji su uspjeli doći do tih novina. Također je potrebno istaknuti da je HSS imala posve drukčiji duh od većine drugih hrvatskih političkih organizacija. Ona je sebe uvijek smatrala domovinskom strankom. Stranka koja nije nastala u emigraciji, nego koja je morala 1945.

prestati ovdje djelovati i krenula u svijet zajedno sa svim ostalim Hrvatima. Mi smo držali da je vrlo potrebno održati HSS kao samostalnu organizaciju, kao neku vrstu ravnoteže srpskoj propagandi u svijetu i jugoslavenskoj propagandi, da su svi Hrvati ustaše, da su svi Hrvati fašisti, teroristi, sve ono što je kolega Butković vrlo detaljno rekao. Ja sam te novine uređivao sve vrijeme. Bilo je pojedinih brojeva u kojima sam napisao i većinu članaka. Znao sam katkada sam i pakirati, razvažati, a često puta i sam financirati tiskanje novina. Gotovo petnaest godina nisam dobio nijednog dinara, kako se ono kaže, a znao sam katkada raditi i po sedam dana, ako se uzme sveukupno, da završim jedne novine, a radio sam ih u početku na običnom pisačem stroju.

Da vidite čime smo se bavili, dopustite mi samo da vam pročitam naslove, oni su slični onima u *Vjesniku* i u drugim novinama, ali evo 1987. *Libanon na Balkanu*, 1987 *Jugoslavija na rubu ponora*, 1988. *Izazov hrvatskim komunistima*, gdje ih pozivamo da ustanu u obranu hrvatskoga naroda i da se bore za hrvatsku državu. Godine 1988. *Sprema se prekojavanje Jugoslavije*, 1988. *Srbi prijetite svjetskim ratom*, *Dr. Branko Horvat - ustaša*, jer su ga u Beogradu tako u to vrijeme nazvali, *Robert Boteri, urednik Mladine - Građanski rat u Jugoslaviji*. Još nešto zanimljivo: godine 1988. mi smo pozivali da je vrijeme za hrvatsku zaštitu na temelju hrvatske građanske i seljačke zaštite u Banovini Hrvatskoj. Mi smo osjećali što dolazi, što se sprema, i zagovarali smo da se hrvatski narod već tada organizira. Evo još dva naslova *Zatvoren Jugoslavenski konzulat u Sidneyu*, to je nakon pucanja na maloga Josipa Tokića u Sidneyu i 1989. *Poziv na hrvatsku državnu slobodu*. I na kraju, da vidite kako je golem broj Hrvata koji žive izvan domovine, samo u Melbourneu na misi Sv. Oca Pape bilo je 25.000 Hrvata. Moramo se nad tim jako dobro zamisliti.

Sadržaj novina - vrlo kratko, komentari, vijesti iz Hrvatske, političke aktivnosti HSS-a i drugih emigrantskih političkih organizacija, folklor, festivali, sport itd., a surađivali su ljudi i iz Australije i iz svijeta, pa je bilo čak i dopisa iz domovine. List se prodavao po cijeloj Australiji, distribucija po trgovinama i izravna prodaja pred crkvama, na utakmicama i sl. A pretplate su dolazile i iz cijeloga svijeta, iz Europe, Sjeverne i Južne Amerike. Financirali smo se od oglasa, prodaja, pretplata, pomoći, pa čak i od zabava. Organizirali bismo zabave, profit od tih zabava išao bi za financiranje novina. Čitatelji su uglavnom bili muškarci zainteresirani za politiku i borbu za hrvatsku državnu samostalnost. HSS je izdavala, također, i *Bilten*, kao i *Slobodni dom* i *Hrvatski narodni val*. *Slobodni dom* po uzoru na Radićev *Dom*. Te novine izlazile su prije *Hrvatske istine* i prije *Hrvatske slobode*. Jedna zanimljivost, za razliku od Kanade, australske vlasti prevodile su i pratile pisanje etničkog tiska. Što se tiče hrvatskoga tiska, razlog za prevođenje i praćenje toga tiska bilo je čuvanje Jugoslavije i održavanje mira unutar Australije. Hrvatska zajednica u Australiji bila je iznimno aktivna, vrlo dobro organizirana, pa je ona bila i predmet vrlo dobrog i brojnog praćenja od strane jugoslavenske službe, koja je ubacivala svoje ljude u hrvatsku zajednicu da bi izazvala nered i da bi onda na temelju tih nerada Hrvati dobili sliku da su teroristi, da su fašisti i da ne zaslužuju imati svoju državu, prema tome, da Jugoslaviju treba i dalje čuvati. Što se tiče pokretanja novina, bilo je dovoljno izdati jedan pilot-broj i onda odnijeti dva primjerka tog pilot-broja na poštu, nije bilo potrebno prevesti, jer, kako rekoh, oni su to sami činili, bio je potreban nakladnik i odgovorni urednik, i to je sve. To se registriralo na pošti, svatko je mogao dobiti taj obrazac i svake ste godine morali obnoviti samo tu registraciju i ništa više.

Tisak u Australiji. Drži se da je Australija jedna od najsuvremenijih i najdemokratskijih zemalja na svijetu. Ali, nakon što navedem neke od slijedećih činjenica i događaja, vidjet ćete da je pitanje slobode tiska, slobode medija, zapravo vrlo relativna stvar. Npr. gospodin Murdock vlasnik je većine novina, radiopostaja i televizija u Australiji. Dakle, jedna osoba koja drži praktično sve medije u toj zemlji u svojim rukama. Nedavno smo imali u Australiji izbore, ne znam kako je to bilo sada, ali vam mogu reći kako je bilo u vrijeme dok sam ja bio tamo.

Prije izbora novinari su mogli pisati i za jednu stranku i za drugu stranku, vladala je sloboda, naravno, ali posljednji tjedan prije izbora vlasnik je tih novina odlučio za koga će se njegova novina opredijeliti, isto tako televizija, ili radio, i onda u glavnom uvodniku pred izbore ta novina iznese svoje stajalište i kaže, mi se izjašnjavamo, određujemo za tu i tu stranku, zbog toga što po njihovu mišljenju ona ima najbolji program za iduće četiri gorine. I nitko to ne smatra diktaturom, dapače, drži se da je to pravo i vlasnika i novinara i novine da zauzmu svoje stajalište o tom pitanju. Valja reći da urednici uistinu imaju veliku moć pri odlučivanju o onome što će biti objavljeno ili ne. Isto tako treba naglasiti da, posebno na televiziji, a o tome će vjerojatno nešto reći i gospodin Lušić, postoje brojni informativni programi. Svaka TV-postaja ima svaku večer od pola sata do sat program na kojem se pojavljuju iz dana u dan na četiri ili pet programa političari i ostali ljudi koji bivaju izloženi vrlo oštrim, ali dobro smišljenim i vrlo istraženim pitanjima. Tako da svaki političar koji dolazi na taj program zna da će mu biti postavljena najneugodnija pitanja, ali ne pitanja koja su blesava, koja su provokativna i koja nemaju veze sa stvarnošću, jer tada taj novinar gubi na svojoj reputaciji. Onda on bude ismijan, nitko neće ništa poduzeti protiv njega, ali će gledanost toga programa svakako opasti i on će biti uklonjen slijedom stvari. Zašto sam rekao da je pojam slobode medija u Australiji relativna stvar, što se vidi iz odnosa prema Hrvatima kroz gotovo dvadeset godina, koliko sam ja bio u Australiji. Kao što je rekla kolegica prije mene, kako se postavlja kanadska vlast, odnosno kanadski mediji, isti je slučaj i u Australiji. Postoji jedan prešutni dosluh između medija i vlasti, odnosno vlade o onome što je u tom trenutku interes Australije, a što nije, i kroz cijelo razdoblje tih dvadeset godina dok sam ja bio tamo interes Australije koja je slijedila američku i englesku politiku bilo je čuvanje Jugoslavije. Prema tome, o Hrvatima što manje i što negativnije. To je bilo pravilo. Tako da ste imali čak i na državnoj televiziji, ili na državnoj radiopostaji po nekoliko emisija koje bi trajale po sat vremena u kojima bi se sustavno prikazivalo Hrvate kao fašiste, kao nacionaliste, kao teroriste, kao pošast koju treba iskorijeniti. Naravno, mi smo se protiv toga bunili, mi smo demonstrirali na ulicama, mi smo pisali pisma, mi smo opsjedali zastupnike u našim izbornim krugovima. Sve je to jako malo pomagalo. Bilo je pomaka, ali ne previše kada su u pitanju mediji. Pravilo je bilo, o Jugoslavenima pozitivno, o Hrvatima negativno. Ali jedna druga zanimljivost. Ako bi Hrvati postigli određene rezultate na australskoj razini, uzмимо u folkloru, gdje su hrvatske folklorne skupine bile najbolje, onda su u početku znali napisati u novinama - jugoslavenska folklorna skupina. Samo da ne bi rekli hrvatska folklorna skupina, ali ako je došlo do tuče na utakmicama, kada su igrali *Croatia* i neki drugi klub, onda bi se to u novinama napisalo, ili na radiju i televiziji objavilo, ustaše, teroristi, huligani Hrvati. Svjesno se išlo za tim da se o Hrvatima stvar negativna predodžba u javnosti, i to u medijima u jednoj slobodnoj demokratskoj zemlji. Još jedan primjer - gospodin Douglas Wilky je bio vrlo ugledan novinar

najprodavanijih novina u Australiji. To je bio *Melbourne Sun*. On je više od petnaest godina pisao vrlo pozitivno, jedan od rijetkih koji je pisao i koji se borio da istina o Hrvatima dođe na vidjelo i odjednom, jednostavno u nekoliko tjedana i dva-tri mjeseca, došlo je do nagloga zaokreta. Prvo nije pisao ništa, a poslije toga je počeo pisati pozitivno o Jugoslaviji. Mi smo se hvatali za glavu i pitali što se to događa, a zatim smo tražili pomoć nekih naših prijatelja u australskim krugovima i oni su nam rekli, meni je jedan prijatelj rekao: "Antone, znaš, Jugoslavija je pozvala gospodina Wilkija da dođe u posjet. Imao je sve plaćeno, vratio se s toga posjeta i bilo je gotovo s njegovom novinarskom objektivnošću". Drugi primjer - šest Hrvata koji su bili zatvoreni na dugogodišnju robiju u Sidneyu, sustavno su u medijima bili prikazivani u negativnom svjetlu. Poslije se doznalo i potvrdilo da je u toj zavjeri sudjelovala i australska policija i jugoslavenska udba, da se te ljude zatvori jer su bili preaktivni, jer su bili preglasni u traženju hrvatske države.

Što se tiče samoga australskog tiska i medija općenito - u njih ipak vlada velika profesionalnost. Ako vlada ili bilo koje ministarstvo pošalje najavu ili nekakvu promjenu ili nekakvo stajalište, ili stavi embargo do tog i tog vremena da se nešto ne smije objaviti, onda je gotovo nezamislivo da bi bilo koji medij to objavio prije reda. Nezamislivo, ne postoji taj slučaj. U novinama imate komentatore od ljevice do desnice. Isto tako i na televiziji i na radiju. Međutim, što je u Australiji po pitanju novinarstva najvažnije, to je da postoji zakon o kleveti. I taj zakon zapravo najbolje regulira tu ravnotežu između privatnosti javnih dužnosnika i prava na vijesti. Onaj tko želi objaviti nešto o bilo kojem javnom dužnosniku ili bilo kojoj osobi, bilo kojem građaninu, mora jako dobro provjeriti te podatke prije nego što idu u tisak. Tako da se u slučajevima koji su složeniji uvijek angažira i odvjetnik. Da on procijeni da li to što novinar ili novine, ili mediji namjeravaju objaviti podliježe tom zakonu o kleveti ili ne. U protivnom, ta osoba koja bi bila nevino optužena ili krivo prikazana može tužiti novine ili radio ili televiziju, već o kojem se mediju radi, i dobiti vrlo visoku odštetu. Čak do te mjere da to može ugroziti izlazak novina. I zato se novinari klone pisanja koja nemaju veze sa činjenicama. Treba, također, reći da i u australskom tisku i medijima općenito postoje različita stajališta i odnosi u tretmanu vlade i opozicije. Vlada je češće u medijima, jer su po naravi poslala oni stalno u kontaktu s međunarodnom zajednicom ili donose zakone i odluke, tako da je taj odnos negdje 60:40 po mojoj prosudbi. I tamo imate oporbu koja vrlo često zna reći, mediji su protiv nas. Ili, kada mediji krenu na drugu stranu, onda vlada prosvjeduje ili pojedini ministar prčne galamiti i vikati, mediji su protiv mene, pa čak i predsjednik vlade. Jedan konkretan primjer - bila je 1975. godina kad je guverner Australije John Carr izbacio, svrgnuo s vlasti predsjednika vlade. Bila je ustavna kriza i tu su se mediji, odnosno novinari, potpuno podijelili. Jedni su stali na jednu stranu, drugi na drugu, a također postoji podjela između onih koji su za monarhiju i oni koji su za Australiju kao republiku. Nešto što bi također moglo biti zanimljivo za nas ovdje je činjenica, primjerice, kad predsjednik vlade ili ministar preko vikenda idu u restoran s obitelji na ručak ili večeru, to ne izaziva nikakvu pozornost medija, niti to predstavlja nešto što oni žele prikazivati na televiziji. Dakle, ti ljudi su pušteni na miru da vikend provedu sa svojom obitelji. Inače Australija, što se tiče ugleda u svijetu, ima tri lista koji redovito svake godine dolaze u vrh dvadeset najutjecajnijih listova u svijetu, a to su *The Age* iz Melbournea i *Australian* iz Canberre i *Sidney Morning Herald*. A kakav je pak utjecaj

medija u Australiji, evo dva primjera. Neću sada navesti godinu, ali ministar u laburističkoj vladi gospodin Young putovao je u svijet i vraćao se iz svijeta i na carinskoj kontroli zaboravio je prijaviti da je unio jednu igračku, plišanog medvjedića. Carinik ga je zaustavio i to je izišlo u novinama i on je nakon nekog vremena bio prisiljen dati ostavku na to mjesto. Toliko se oko toga diglo prašine, a slično se dogodilo i ministru Michaelu Mac Cellery-ju, koji je unio mali televizor. Nije ga prijavio, mediji su to doznali i, naravno, morao je dati ostavku. Sada si zamislite tako nešto ovdje u Hrvatskoj. Ljudi bi rekli, taj ministar je lud, šta on radi.

Mediji u Hrvatskoj. Moram priznati, iako radim u Odjelu za informiranje, ni u kom se slučaju ne smatram stručnjakom za to područje, ali evo nekoliko mojih misli na tu temu. Istina je da u posljednje vrijeme postoji kritika vezana uz slobodu tiska u Hrvatskoj. Ta kritika dolazi od međunarodnih ustanova. Ja redovito dobivam dopise i mi pokušavamo na te dopise odgovoriti. Bio sam prije tri mjeseca i u Europskom parlamentu u jednom odboru koji se bavi slobodom tiska i tamo je bila kritika u odnosu na medije u Hrvatskoj, ali moram tu stati uistinu u obranu Hrvatske, ne zato što radim u Ministarstvu vanjskih poslova, nego zbog činjenice da 99,9% ljudi koji kritiziraju Hrvatsku i njezin odnos prema slobodi medija potpuno su pogrešno informirani, totalno neinformirani. Također, dopustite mi, imam informacije da neki naši političari, ja ih neću stavljati u ove ili one okvire, neki naši političari ne pridonose ugledu Hrvatske u svijetu, vezano uz tu temu. Jer u svojoj kritici Hrvatske idu predaleko, i ako mogu prenijeti iskustvo iz slobodnoga svijeta, vrlo, vrlo rijetko ćete naći Australca ili Engleza ili Amerikanca koji će se negdje u međunarodnim institucijama žaliti da su mediji krivi što njegova stranka nije dobila izbore. On će ponajprije braniti Australiju, a svoje obračune će ostaviti za domaći teren. Kad budemo postali svjesni toga da smo kao narod maleni i da si ne možemo to priuštiti, onda mislim da će nam biti bolje. Nekoliko zabilježaka na tu temu. Uistinu, novinari se u Hrvatskoj moraju osloboditi straha i naučiti postavljati relevantna i konkretna pitanja. Moraju naučiti i proučiti temu o kojoj se razgovara. A najbolnija su točka zapravo međunarodne konferencije za tisak na kojima sam ja sudjelovao u posljednje dvije godine bezbroj puta i bilo je vremena i prigoda kad me je čak bilo stid da naši novinari nisu znali postaviti pitanja stranim političarima, aktivistima ili dužnosnicima raznih visokih međunarodnih organizacija. Nešto što je u Hrvatskoj još uvijek duboko prisutno, a to je neka vrsta autocenzure. Nitko im to nije naredio, nitko im to nije zapovjedio, nitko im nije rekao, ali novinari sami misle da ako ovog političara ili onog političara donose stalno da će time dobivati nekakve kredite i da će na taj način zaštititi svoju poziciju u mediju u kojem se nalaze. Moraju se ljudi početi općenito oslobađati straha, jer strah je zapravo najveća kočnica i slobodi medija i demokraciji. A vlast sa svoje strane treba ohrabriti istraživačko novinarstvo. Što to znači, to znači da ako u medijima iziđe obavijest, članak, tvrdnja, podatak da je netko počinio kriminal, onda država, njezine ustanove, tužilaštvo i ostali moraju poduzeti korake da se vidi rezultat toga. I na taj način ohrabriti te novinare koji se upuštaju u istraživanja, ali ti novinari, kao što rekoh prije, moraju te svoje podatke vrlo brižno i pažljivo provjeriti. Prema tome, mora se stvoriti ta ravnoteža između prava na informacije i zaštite privatnosti javnih dužnosnika. Opet, drugim rječima, sloboda, ali i odgovornost. Demokracija nije anarhija. Malo digresije, evo, pa natrag na pitanje iseljenika.

Vjerojatno svi vi znate da je u posljednjih nekoliko tjedana na tu temu bilo razgovora od predsjednika pa do najnižih instanci. Znam neke ljude koji su kontaktirali određene medije, pa čak i OTV i sugerirali da se na tu temu pozovu ljudi koji mogu nešto reći. Ima tome već četiri tjedna, taj poziv još nije dobio nitko od tih ljudi koji su trebali biti pozvani. Bježi se od nekih tema, a to nitko ne zaustavlja, nitko ne sprečava. Jer pojavom određenih ljudi izvana medijima može pomoći u iznošenju nekih stvari. Naravno da je to jako bitno, da u političara mora porasti svijest o značenju medija. S obzirom na prelazak iz komunizma u demokraciju, pretvorbu iz društvenog u privatno vlasništvo, Hrvatska može biti zadovoljna razvojem slobode medija. Može, ne mora, ali može. Ima mnogo prostora da idemo naprijed, ali ako usporedimo sadržaj, uzmimo samo *Slobodnu Dalmaciju*, *Globus* ili neke druge novine, onda ćete vidjeti, oni koji znaju što je sloboda medija, da te novine zapravo pišu slobodnije nego bilo koji drugi list na svijetu. To kažem s punom odgovornošću. Isto tako imam podatak koji sam dobio od kolega ruskih novinara za njihova boravka ovdje u Hrvatskoj, a to je da su svi mediji u Rusiji još pod državnom upravom i, molim vas, tko je od vas čuo da Amerika ili Engleska ili Francuska dreči i galami kako nema slobode tiska u Rusiji, nego se, evo, pripremaju prikupiti dvadeset milijardi dolara da pomognu ovo sadašnje stanje u Rusiji. Prema tome, postoje dvostruki standardi u svijetu. Jedan mali narod - od njega se traži da ima slobodu medija i svega ostaloga i sve druge kriterije, ljudska prava, etnička prava, veće nego jedna Švedska, samo zato što smo mali i nemamo dovoljno snage da nekome kažemo, slušaj, ostavi nas na miru.

Zaključak. Hrvatska država je u razvoju. Interes pojedinca, interes nacije i države mora biti zajednički. Hrvatskoj je mjesto u Europi. Iako to nije danas, složio bih se da Hrvatska ima sve preduvjete da postane jedna od najslobodnijih i najdemokratskijih država u svijetu. A gotovo dva milijuna Hrvata koji žive u demokratskim državama jamstvo su da Hrvati žele živjeti u slobodi i demokraciji.

Petar TYRAN

HRVATSKE NOVINE tajednik Gradišćanskih Hrvatov u četiri zemlja

Da bi znali na kom jeziku govoru i pišu Gradišćanski Hrvati, kako pišemo u naši novina, sastavljen je ov izvještaj na gradišćanskohrvatskom. Ov "naš" gradišćanskohrvatski jezik je kodificiran i standardiziran, a u publiku su i dva profesori, jezikoslovci - akademik Božidar Finka i profesor Mijo Lončarić - ki su znatno tomu doprinesli, da su do sada izašli dva sveski gradišćanskohrvatskoga rječnika. Prvi je izašao "Nimško-gradišćanskohrvatsko-hrvatski rječnik" (1982) a devet ljet kasnije je izašao "Gradišćanskohrvatsko-hrvatsko-nimški rječnik" (1991). To znači gradišćanskohrvatski je normiran i standardiziran književni jezik, ki za publiku u Hrvatskoj vjerojatno gluši do neke mjere jako arhaičnim, donekle znamda još i čudnim u leksiki, sintaksi i morfologiji. Ali uvjeren sam da je naš jezik razumljiv i Hrvatom u samoj Hrvatskoj. Na ovom našem gradišćanskohrvatskom pišemo naše novine; tako se govori na radiju (292 minute tajedno) i u televiziji (30 minut svaku nedilju, 13-13.00), na ovom jeziku pišu naši književnici i na tom jeziku predstavljamo naše igrokaze. Ov jezik podučavaju i u dvojezični škola po Gradišću. U najnovije vrime se Gradišćanski Hrvati ne samo u Austriji nego i u Ugarskoj i Slovačkoj kanu služiti ovom normiranom varijantom hrvatskoga književnoga jezika. *Hrvatske novine*, tajednik Gradišćanskih Hrvatov sa starim geslom *Sloga je moć*, u tom smislu nisu iseljeničke novine, nego su tajednik s dosta dugom tradicijom. Po prvi put su izašle 1910. ljeta u Juri (Győr) u Ugarskoj, dakle još dugo pred tim, nego je najveći dio Gradišća priključen Austriji 1921. ljeta. Gradišće (Burgenland) kot geografski i politički pojam je najmladja savezna zemlja, pokrajina na istočnom rubu Republike Austrije, ka je odlukom plebiscita tada priključena Austriji. Tim je i daleko veći dio tada "zapadougarskih Hrvatov" odjednom preminio državu i državljanstvo. Gradišćanskih Hrvatov danas ima kih 65-70.000 u četiri država: Austriji, Ugarskoj, Slovačkoj i Češkoj (Moravskoj). Dakle ako pišemo Gradišćanski Hrvati velikom slovom G mislimo na cijelu narodnu grupu, na cijelu etničku i kulturnu skupinu. Imamo još i naše, gradišćanskohrvatsko iseljništvo u SAD isto kot i u Kanadi.

Vrnimo se *Hrvatskim novinam*, ke su uglavnom pisane na gradišćanskohrvatskom. Ali počeli smo jednu novu stvar od ke još točno neznamo kako će uspjeti, naime, imamo posebnu stranicu svaki tajedan za hrvatsko iseljništvo u Austriji. To znači da se pokušavamo uže povezati s tzv. iseljništvom ili hrvatskom dijasporom, dakle s ljudi ki kraće ili dulje živu u Beču i drugi mjesti Austrije i nimaju svoje novine na svojem jeziku, na hrvatskom standardu. Od toga si očekujemo dvostruku korist. Najprije da bi Gradišćanski Hrvati netšo čitali i doznali o ostali Hrvati u Austriji, kenikako ne rugljivo ili pejorativno - nazivamo "Hrvačane". Gradišćanski Hrvati su jur davno uveli ov naziv, da bi mogli razlikovati ako su morali nazivati same sebe a na drugu stranu nekada "svoje praoce" uz morje, u sjevernoj Bosni, u Salvoniji ili bilo kade su živili ili živu Hrvati na jugu. Drugo je, da je krajna dob, da se i novije hrvatsko iseljništvo upozna s daleko starjim islejeništvom, da vidu da se odredjenom žilavošću i čvrstom voljom još i stoljeća dugo more očuvati hrvatski jezik, kultura i identitet. U vezi s tzv. "matičnim narodom" na jugu se je u zadnje vrime pojavila i dosta opširna, dijelom i oštra diskusija u vezi i s političkom linijom u *Hrvatski novina* koju zastupamo prema Hrvatskoj.

Barem u Austriji smo odgojeni i nekom slobodnom i demokratskom duhu, a zato smo i priviknuti nešto kritizirati - a istovremeno, jasno, i sami podnositi kritiku. Nam prije svega stoji do toga, da Hrvatska bude politički i gospodarski čim jača, da bi hrvatski narod bio čim više cijenjen i priznat ne samo kod svojih susjedov, nego po cijeloj Europi odnosno po cijelom svitu.

Svi mi znamo i nije nikakova tajna da Gradišćanski Hrvati u prošlosti nisu imali jako puno materijalne ni moralne koristi od Hrvatske odnosno SFRJ. Ako našu dosadašnju situaciju prisposodobimo s koruškim Slovenci i Slovenijom (Ljubljanom), onda govorimo o svota i cifra, o moralnoj, intelektualnoj i materijalnoj pomoći o koj Gradišćanski Hrvati nisu mogli ni sanjariti. U tom pogledu se u prošlosti nikako nisu mogli prisposodobiti sa Slovenci niti Hrvatska ne sa Slovenijom ili Zagreb ne s Ljubljanom. To znači da je Gradišćanskim Hrvatima u interesu, da Hrvatska bude čim jača, čim više priznata. Da bi tako bilo, tomu smo pripravnici svoje doprinesti. Stavili smo i mi dio svojega kapaciteta u pomoć Hrvatskoj. Ali ipak ćemo si i ubuduće uzeti pravo, da ponekad i kritiziramo neke stvari ili događaje u Hrvatskoj. To nije zla namjera, nego nam je u interesu da tim pomognemo Hrvatskoj a pred svim hrvatskomu narodu.

U vezi s linijom *Hrvatskih novin* nam je prvi i glavni cilj, da ojačamo gradišćansko-hrvatsku narodnost. Bez sprogovorene riči, bez pisane i tiskane riči na našem materinskom ili očevom jeziku narodna grupa, nacionalna manjina ne more ni preživiti ni opstati. More se svirati na tambura, iako se više ne razumi ča se jači, pjeva. Ali ne moremo uspjeti u narodnosnoj politici bez hrvatske riči. Zato konačno i hvalabogu imamo i zgora spomenute dva sveske gradišćanskohrvatskoga rječnika, bez koga bi teško mogli pisati novine, a elektronske medije teško bi mogle emitirati svoje emisije na gradišćanskohrvatskom jeziku bez rječnika.

Vlastite novine na svojem jeziku su neophodno potribno sredstvo za uspješnu borbu za opstanak svoje narodnosti ili narodne manjine. *Hrvatske novine* su partijskopolički neodvisne novine. Manjinskopolički cilj i narodnosna svrha je jasna: izvještavati o djelovanju različnih hrvatskih društav i organizacijov i tim informirati i narod o različni događaji na manjinskopoličkom području. *Hrvatske novine* pokrivaju i kulturne aktivnosti i djelatnosti Gradišćanskih Hrvatov kot i literaturu. U tom je ov tajednik ohrabrujući organ, ki svojim štiteljem, a tim velikomu dijelu cijele narodne grupe, svaki tajedan ponovno kaže, da je vridno se zalagati za opstanak gradišćanskohrvatske narodne grupe, da u ovi novina ima odziva sve ča se "konzervira" a pred svim i novo "producira" unutar same narodne grupe na školskom, kulturnom i političkom području. U tom smislu ove novine doprinašaju svoj dio samosvisti, samopouzdanosti i narodnomu identitetu Gradišćanskih Hrvatov ne samo u Austriji, nego i u Ugarskoj, Slovačkoj a u novije vrime sve jače i u Moravskoj. *Hrvatske novine* uz informativnu imaju i važnu jezičnu komponentu, jer - uz školu i različne jezične tečaje - igraju važnu ulogu u usidrenju normiranoga gradišćanskohrvatskoga književnoga standarda , a tim *Hrvatske novine* uz informativnu i zabavnu zadaću imaju i poučnu svrhu.

Gdo pozna austrijsku političku scenu, zna da u toj demokratskoj zemlji ima različite političke stranke: Socijaldemokrate, Narodnjake, Slobodnjake i Zelene i još neke druge grupacije. U naši *Hrvatski novina* sve se to odražava, jer su i Gradišćanski Hrvati udomaćeni u svi ti stranka. Oni ki si više zalažu za narodne manjine uopće a za Gradišćanske Hrvate posebno, imaju po sebi razumljivo više prostora nego oni, kim je to svejedno ili imaju negativan stav prema narodnim manjinam. Cilj *Hrvatskih novin* je da djela u korist cijele narodne grupe a ne da gledamo ki Hrvat je u koj stranki ili u kom političkom pokretu. Biti za sve i ne zgleđati se na ovu ili onu jaču političku stranku je čudakrat dosta teško. Mi svi ki smo aktivni i u novinarstvu smo dost puti iskusili na vlašćem hrptu, na vlašći ledja, da svaki na svoj način pokušava utjecati npr. i na uredništvo *Hrvatskih novin* i da za sebe traži već i bolje izvještavanje nego za druge. U tom pogledu idemo svojim, nezavisnim putem, a stalni porast broja pretplatnikov nam daje pravo.

Ako uzimamo u obzir stalni, zapravo rapidni pad broja Gradišćanskih Hrvatov bilo u koj državi, je vridno naglasiti da ipak naraša broj onih, ki se pretplatu na *Hrvatske novine* i ki su željni imati ovu dodatnu informaciju uz sve ostale nacionalne i internacionalne medije - ali u ovom slučaju na svojem jeziku. Ovo je ipak neki "feed back" da smo vjerojatno na pravom putu, ča još ne znači da bi to bio najbolji put.

Na svojem primjeru morem pokazati prosječnu situaciju običnoga Gradišćanskoga Hrvata ili i Gradišćanske Hrvatice, kako mu(joj) je teško, ponekad i samo prekomjernim naporom, da si očuva svoj jezik i da ga pa dalje uči i da uopće nešto doznaje o samom sebi kot pripadniku manjine, ka jur skor 500 ljet dugo živi u svoji seli i gradi, ki su nam Hrvatom na ovom području jur davno postali "novom domovinom". Kot dite sam se učio hrvatsko narječje svojega rodnoga sela (Novo Selo/Neudorf/Mosonujfálu) u sjevernom Gradišću blizu Požuna na tromeđi med Austrijom, Slovačkom i Ugarskom. Takorekuć standardizirao sam ov svoj materinski odnosno očevski jezik "postgraduate", dakle ne u školi, nego kroz čitanje i tim da smo se našli u odredjeni krugi i sami iskali i tražili pomoć kod profesorov i u Gradišću i Beču kot i u samom Zagrebu. Dodatno tomu se je pred skoro deset ljet na Bečkom sveučilišću pojavio i gradišćanskohrvatski jezik u okviru dvih konverzatorijev unutar Slavbistike ("Jezične vježbe k gradišćanskohrvatskomu" i "Literatura i kulturna povijest Gradišćanskih Hrvatov"). Tim je u zadnje vrime sve već pred svim mladjih ljudi u stanju, da se pravilno pojavljuje, piše i govori na gradišćanskohrvatskom standardu. Ali uz ostalo nam je u interesu, da Gradišćanski Hrvati bilo u koj zemlji ili državi pasivno a po mogućnosti i aktivno vladaju i "južnim hrvatskim standardom", dakle standardnim jezikom, kako ga govoru i uču u Hrvatskoj. Dobro se ova nakana more pokazati i na primjeru novoutemeljene "Dvojezične savezne gimnazije" u južnogradišćanskoj Borti (Oberwart). Ova škola je otvorila vrata 1. razreda (10-ljetniki) prošlu jesen. Dica su tamo došla s boljim ili čemernijim poznavanjem svojega mjesnoga hrvatskoga govora. Do 4. razreda gimnazije, dakle do 14 ljet tribali bi školari, učeniki vladati gradišćanskohrvatskom a do mature pak hrvatskom standardnom normom u riči i pismu.

No, vrnimo se *Hrvatskim novinam*. Zasada imamo tiražu do 3400 primjerkov a broj pretplatnikov moramo multiplicirati s prilično 5 da bi doznali stvarni broj štitelje, dakle *Hrvatske novine* imaju više od 15.000 štiteljev - a broj raste. Nažalost su i ove manjinske

novine odvisne od masivne subvencije, jer ništa ča producira ovakova mala grupa kot su to Gradišćanski Hrvati se zapravo ne more amortizirati. Da bi pokrivali svoje stroške pri prudukciji "Hrvatskih novin" morali bi prodati egzemplar za 25-28 šilingov (4 DEM), ali prodajemo ga za 7 šilingov (1 DEM). Obične dnevne novine u Austrije naime kotaju 3, 7, 10 i 12 šilingov a imaju 40, 50, 70 i više stranic. *Hrvatske novine* imaju ponekad 16 a ponekad još i 24 stranice, ali u prosjeku samo 12 do 14. Glede relativno nisku tiražu i mali broj stranic smo dakle još uvijek dosta skupi sa 7 šilingov - a ipak subvencijami moramo pokrivati tričetvrt naših troškov. Zbog pomanjkanja dovoljnih subvencijov smo nažalost i jako ograničeni ča se tiče opsega novin i broja suradnikov. Zasada je tako, da glavni urednik ima uza se dvi sekretarice i dosta skroman broj slobodnih suradnikov, ki djelaju za "Božju plaću".

Hrvatske novine i suradnja s Gradišćanskim Hrvati u četiri zemlje

Za Gradišćanske Hrvate u Ugarskoj su *Hrvatske novine* jedini tiskani medij - uz Hrvatski glasnik, organ Hravata u Mađarskoj, ki je donedavna posvetio dvi stranice Gradišćanskim Hrvatom u zapadnoj Ugarskoj - na našem idiomu, to je na jeziku kako ga govoru u naši seli i varoši, u ki živu Gradišćanski Hrvati. *Hrvatske novine* (uz crkveni list *Glasnik*, dvomisečnik HGKD-a u Beču *PUT* i tromisečnik HAK-a *Novi glas* i tromisečni organ HKD-a *Glasiilo*, ki svi izlazu u Austriji) izvještavaju o događaji i pripetenji u hrvatski seli u Ugarskoj (kot i u Slovačkoj i Južnoj Moravskoj). Ča se tiče jezika valja za cijelu gradišćanskohrvatsku dijasporu: Jezik nam je zajednički! Dodatna je to mogućnost, Hrvate u Ugarskoj, Slovačkoj i Moravskoj putem *Hrvatskih novin* priključiti normiranomu književnomu gradišćansko-hrvatskomu jeziku. Uredništvo *Hrvatskih novin* nudja suradnju Savezu Gradišćanskih Hrvatov u Ugarskoj, ali tim nikako ne želji konkurirati *Hrvatskomu glasniku* ki izlazi u Pečuhu. *Hrvatske novine* nikako ne kanu biti konkurencija informativnomu listu *Hrvatska rosa* ka je do sada izašla jedanput u Devinskom Novom Selu u Slovačkoj. Ubuduće *Hrvatske novine* kanu posvetiti još veću pažnju Hrvatom u Moravskoj, Slovačkoj kot i u Ugarskoj. Uglavnom su to sela od Bizonje i Kemlje na sjeveru, do Narde, Cetara i Petrovoga Sela na jugu ugarskoga dijela Gradišća; Devinsko (Tibanjsko) Novo Selo, Hrvatski Grob, Hrvatski Jandrof i Čunovo u južnozapadnoj Slovačkoj; Frielištof, Nova Prerava, Dobro Puolje (Gutfeljt), Brno i druga sela kade još živu Gradišćanski Hrvati, pošicani po cijeloj Moravskoj. Zbog nedovoljne medijske opskrbe Gradišćanskih Hrvatov u zgora spomenuti seli i gradi u Moravskoj, Slovačkoj i Ugarskoj je ubuduće neophodno potribno, da bi morali utemeljiti uredništvo *Hrvatskih novin* za Hrvate npr. u Brnu u južnoj Moravskoj, u Požunu (ili u jednom od susjednih hrvatskih sel u Slovačkoj), u Juri ili Starom Gradu, Šopronu, Kisegu ili Sambotelu (ili u neki od hrvatskih sel u tom kraju) u Ugarskoj u korist stalne suradnje u *Hrvatski novina*. Stroške za uredništvo ovoga urednika/ovih urednikov tribali bi pokrivati pojedini Savezi Gradišćanskih Hrvatov.

Različne su mogućnosti suradnje, tako npr. redovita suradnja svaki tajedan ili barem redovito u misecu. Kulturni savez Hrvatov u Slovačkoj i Moravskoj kot i Savez Gradišćanskih Hrvatov u Ugarskoj si moraju najti dopisnike, ki bi redovito slali svoje prinose uredništvu *Hrvatskih novin* u Željeznu odnosno u Beču ili da šalju diskete s materijalom (članke)

uredničtvu. U takovi sub-uredi npr. u Sambotelu ili u drugi zgora spomenuti centri ali i u privatni stani i kuća bilo kade u toj okolici mogli bi pisati i djelati ljudi, ki se putu u pisanju i u hrvatskom jeziku. To bi mogli biti ljudi i po izboru odgovornih u spomenuti Savezi. U uredničtvu *Hrvatskih novin* predviđamo čim prije minjati tehničku produkciju od fotosloga na desktoppublishing - iako s tim jur pokušavamo djelati, za probu. Timi elektronskimi sredstvi jur djelaju npr. Hrvatski akademski klub, Hrvatsko gradišćansko kulturno društvo u Beču, Hrvatsko kulturno društvo u Gradišću, Kulturna zadruga u Velikom Borištofu i drugi.

Velike plane imamo ne samo s *Hrvatskimi novinami* nego sa cijelom izdavačkom djelatnošću Gradišćanskih Hrvatov - a to, premda nas domaća država nažalost dosta slabo podupira a od Hrvatske i "matičnoga naroda" zasada žalibože ništa ili jedva nešto moremo očekivati u tom pogledu. Ipak željimo poiti dalje tim zakoraknutim putom. Daj Bože da bude i Hrvatska čim prije i gospodarski jača, da se na ovom području nešto more poboljšati. Ne moremo ni ne kanimi ni bez moralne i kulturne pomoći i podrške "matičnoga naroda". Ne moremo mi Gradišćanski Hrvati bez Hrvatskoga narodnoga kazališća, bez folklornih ansamblov Lado i "Joža Vlahović", ne moremo ni bez rječnikov ni bez knjig, ne moremo bez one uske, tjesne veze ako si hoćemo očuvati svoje kot mali otočić u "nimškom oceanu" (mogli bi reći i ugarskom, slovačkom ili češkom oceanu), kako je to jur davno rekao veliki gradišćanskohrvatski pjesnik i književnik Mate Meršić-Miloradić. Uvjeren sam, a to nam je i prvobitni cilj, da se duhovno povežemo medjusobno u staroj dijaspori isto kot i s "matičnim narodom", a da svaki ipak očuvamo ča je naše, tj. gradišćansko Hrvatstvo.